

UNIwersytet Jagielloński
w Krakowie

BADACZE PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO ZWIĄZANI Z UNIwersytetem Jagiellońskim

RetroGRA terenowa „Stanisław ze Skarbimierza, jego następcy i my”

pmp.project.uj.edu.pl/retrogra

*Projekt został sfinansowany ze środków Wydziału Prawa
i Administracji w ramach Programu Strategicznego
Inicjatywa Doskonałości w Uniwersytecie Jagiellońskim.*

Kraków 2024

SPIS TREŚCI

Stanisław ze Skarbimierza (1360-1431).....	2
Paweł Włodkowic (ok. 1370-1435).....	7
Franciszek Kasperek (1844-1903)	11
Michał Rostworowski (1864-1940).....	14
Maciej Starzewski (1891-1944)	16
Ludwik Ehrlich (1889-1968).....	18
Stanisław Edward Nahlik (1911-1991).....	21
Gwidon Rysiak (1935-1996).....	24
Halina Nieć (1941-2002).....	26
Bibliografia.....	29

STANISŁAW ZE SKARBIMIERZA (1360-1431)

Informacje biograficzne

Stanisław ze Skarbimierza – polski prawnik, filozof, teoretyk prawa międzynarodowego, rektor i profesor Uniwersytetu Krakowskiego, kanonik kapituły katedralnej na Wawelu.

Urodził się ok. 1360 r. w Skarbimierzu (obecnym Skalbmierzu) w rodzinie mieszczańskiej. Studia na Uniwersytecie Praskim, na wydziałach sztuk wyzwolonych i prawa zakończył w 1396 r. promocją na doktora prawa kanonicznego. Po powrocie do Krakowa jeszcze mocniej związał się z dworem królowej Jadwigi Andegaweńskiej, był m.in. jej spowiednikiem oraz kaznodzieją katedralnym. Pełnił także funkcję wikariusza generalnego biskupa krakowskiego. Na pogrzebie królowej Jadwigi wygłosił kazanie, w którym podkreślał świętość Andegawenki. Później z jego inicjatywy rozpoczęły się starania o przeprowadzenie jej kanonizacji.

Dwukrotnie piastował godność rektora Uniwersytetu Krakowskiego. W 1400 r. został pierwszym rektorem odnowionej przez Jagiełłę – zgodnie z testamentem królowej Jadwigi – uczelni. Zasadą Stanisława był dobór zespołu profesorów, tj. mistrzów i doktorów, którzy rozpoczęli wykłady, dysputy i ćwiczenia na wszystkich czterech fakultetach: sztuk

wyzwolonych, medycyny, prawa kanonicznego i teologii. Pozyskał on również sporą grupę studentów, o czym świadczy liczba 206 żaków, których wpisał do metryki w 1400 r. Jako rektor przyczynił się także do powołania komisji, złożonej z doświadczonych uczonych, dla opracowania pierwszych statutów uniwersyteckich i sam stanął na jej czele. Po raz drugi rektorem został w 1413 r. Należy jednak zauważyć, iż nawet gdy przestał być rektorem, przez cały okres swej pracy uniwersyteckiej na katedrze prawa kanonicznego, aż do śmierci, troszczył się o rozwój krakowskiej wszechnicy.

Pod kierunkiem Skarbimierczyka doktorat praw uzyskał Paweł Włodkowic, który później rozwinął prawnomiędzynarodowe koncepcje swojego mentora.

Stanisław ze Skarbimierza był głównie teoretykiem prawa, jednakże jego wiedza i umiejętności sprawiły, iż w trakcie procesu rzymskiego w sporze polsko-krzyżackim i związanej z nim misji legata Antoniego z Mediolanu w 1422 r. Skarbimierczyk został powołany na jednego z pełnomocników króla polskiego. Warto także wspomnieć, że w 1430 r. wraz z innymi profesorami Akademii Krakowskiej przygotował pierwsze w dziejach Uniwersytetu prawne orzeczenie, tzw. *consilium* pięciu polskich prawników, w związku z próbą koronowania Witolda przez króla rzymskiego Zygmunta. Zgodnie z polską racją stanu, dowiedziono w nim, iż prawo do udzielenia korony królewskiej przynależy tylko papieżowi i koronacja ta nie byłaby legalna.

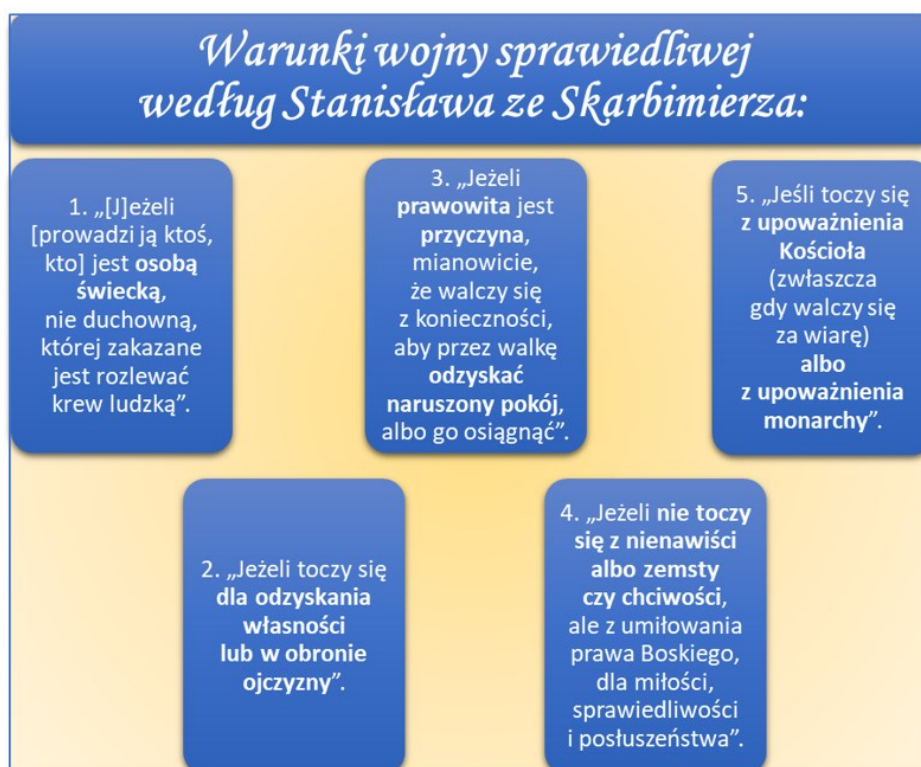
Do końca życia pozostał aktywnym uczestnikiem debaty publicznej – zmarł, wygłaszając kazanie w Katedrze Wawelskiej, 9 stycznia 1431 r.

Dorobek naukowy

Dorobek naukowy Stanisława ze Skarbimierza cechuje pogłębiona refleksja nad państwem i prawem, w szczególności prawem konfliktów zbrojnych. Brał on aktywny udział w życiu publicznym, starając się swymi mądrymi radami i wsparciem przysłużyć Polsce, mimo iż nie piastował żadnego urzędu państwowego. Dowodem jego zaangażowania w sprawy państwa jest pełen erudycji zbiór 113 traktatów-kazań mądrościowych (*Sermones sapientiales*), które powstały w latach 1407–1415.

Najbardziej znanym spośród nich i najczęściej przywoływanym, zwłaszcza w kontekście sprawiedliwości międzynarodowej, jest kazanie *De bellis iustis* (*O wojnach sprawiedliwych*), które powstało prawdopodobnie w pierwszej połowie 1410 r. w związku z konfliktem Królestwa Polskiego z Zakonem Krzyżackim. W żadnym jednak jego fragmencie Skarbimierczyk nie wspomina bezpośrednio o sporze polsko-krzyżackim, lecz kwestię wojny rozważa *in abstracto*. Autor w swym dziele twórczo korzystał z dotychczasowego dorobku w dziedzinie prawa narodów oraz kanonistyki, odwołując się obszernie chociażby do św. Augustyna, św. Tomasza z Akwinu, Gracjana czy Rajmunda z Penjafort. W kazaniu *O wojnach sprawiedliwych* Stanisław ze Skarbimierza wymienił pięć zasadniczych warunków wojny sprawiedliwej:

- Udział w wojnie mogą brać tylko osoby świeckie (a nie duchowne).
- Wojna może być prowadzona tylko dla odzyskania odebranych terytoriów lub w obronie ojczyzny.
- Wojna musi być koniecznym środkiem przywrócenia pokoju (sprawiedliwa przyczyna).
- Motywem wojny nie może być nienawiść, zemsta czy chciwość, ale jedynie gorliwość wobec prawa Bożego, miłość do ludzi, poczucie sprawiedliwości (czysta intencja).
- Wojna sprawiedliwa winna być wsparta autorytetem Kościoła (zwłaszcza wojna prowadzona w imię wiary) lub upoważnieniem władcy.

Należy podkreślić, iż Stanisław ze Skarbimierza jako jeden z pierwszych prawników na świecie stanowczo stwierdził, że nie wolno wywoływać nieuzasadnionej wojny i bez słusznego powodu walczyć z drugim człowiekiem. Walka zbrojna powinna bowiem być ostatecznym rozwiązaniem i można ją usprawiedliwić wyłącznie pod określonymi warunkami. Uczony ten przełamał powszechne wówczas mniemanie, iż odmienne prawa obowiązują w stosunku do państw chrześcijańskich i pogańskich. Przyznając również nie-chrześcijanom prawo do toczenia wojny sprawiedliwej, dostrzegł on bowiem istnienie wspólnoty międzynarodowej (pojmowanej szerzej niż wspólnota religijna), w której powinny obowiązywać równe dla wszystkich prawa wojny i pokoju. Jako jeden z pierwszych uznawał zakaz zaboru państw „pogańskich”.

„[J]eżeli poganie są bez sprawiedliwej przyczyny najeżdżani przez chrześcijan, sprawiedliwie przeciw nim wojują w celu odzyskania swych ziem czy ojczyzny. [...] Widoczne też jest ponadto, że nie wolno papieżowi czy wiernym zabierać niewiernym państw czy władzy, ponieważ posiadają je bez grzechu i prawnie”.

De bellis iustis (1410 r.)

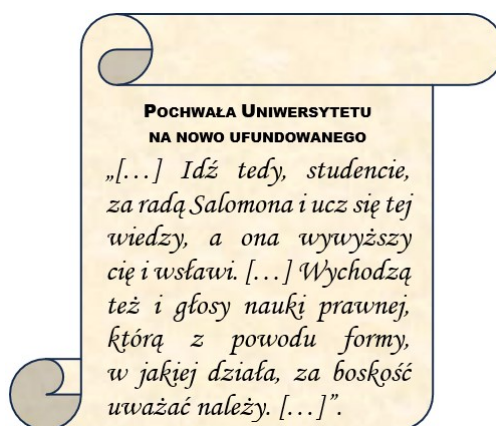
W dziedzinie prawa w wojnie Skarbimierczyka cechował większy konserwatyzm – zgadzał się z twierdzeniami ówczesnych, iż strona prowadząca sprawiedliwą wojnę nie jest ograniczona w wyborze metod i środków walki (o ile spustoszeń nie czyniono „złośliwie”). Uznawał również koncepcję zawojowania (*debellatio*) i łupów wojennych – choć co do zasady wykluczał ich uzyskanie przez duchownego, za wyjątkiem uzyskania ich od władcy w trakcie trwania wojny. Przyjmował też za zgodną z prawem walkę o Ziemię Świętą, jako utraconą przez cesarstwo.

De bellis iustis wraz z kazaniem *De rapina* (O rozboju) uważa się za pierwszy w literaturze światowej systematyczny wykład prawa wojny.

Twierdzenia prawnomiędzynarodowe Stanisława ze Skarbimierza uznaje się obecnie za podstawę doktryny polskiej szkoły prawa międzynarodowego. Jakkolwiek w sferze *ius in bello* (prawo w wojnie) podzielał poglądy swojej epoki, to w dziedzinie *ius ad bellum* (prawo do wojny) prezentował stanowisko nowatorskie, uznając prawo nie-chrześcijan do toczenia wojny sprawiedliwej. Poglądy krakowskiego uczonego wyprzedzały jego czasy. Dopiero wiek później koncepcje zgodne z тезami Skarbimierczyka sformułowała tzw. „szkoła z Salamanki”, która z kolei wywarła znaczny wpływ na przekonania Hugona Grocjusza, wyrażone w dziele *De iure belli ac pacis libri tres*.

Stanisław ze Skarbimierza był również teoretykiem państwa i ustroju. W kazaniu *Sermo de diligendo bono communi* (Mowa o powinności poszanowania wspólnego dobra) przedstawił teorię państwa-organizmu, w którym każdy z „organów” powinien zajmować hierarchicznie przynależne mu miejsce i troszczyć się o dobro wspólne. W dziele tym wymienił także zasady, którymi powinno kierować się państwo, szczególnie akcentując rolę sprawiedliwości oraz zgody obywateli i ich zaufania do władz. Ponadto zwrócił on uwagę, iż państwo, aby osiągać zamierzone przez siebie cele powinno mieć mądrych doradców. Natomiast w obfitującym w antyczne i biblijne przykłady *Kazaniu o tym, że nad działania wojenne należy przedkładać mądrość* (*Sermo, quod sapientia sit armis bellicis praeponenda*) jurysta ze Skalbmierza docenił rolę prawa w państwie, zauważając że: „Żadna wspólnota, władza ani królestwo nie mogą istnieć w dobry sposób, jeśli nie kieruje nimi godne zaufania prawo”. Warto zauważyć, iż tematyka tej mowy znakomicie współgra z obecną dewizą UJ: *Plus ratio quam vis*.

Do bogatego dorobku pisarskiego pierwszego rektora krakowskiej wszechnicy należą również kazania ściśle związane z uczelnią – np. w wygłoszonej 26 lipca 1400 r., z okazji inauguracji Akademii Krakowskiej mowie *Pochwała Uniwersytetu na nowo ufundowanego* (*Recommendatio Universitatis de novo fundatae*) Skarbimierczyk porównał Uniwersytet do tronu Bożego, otoczonego cherubinami. Wygłosił również dwie mowy okolicznościowe z okazji obejmowania urzędów przez rektorów, czy pochwałę studiów uniwersyteckich – przy okazji ww. promocji doktorskiej Pawła Włodkowica (1411 r.). Godną odnotowania jest także, zachowana wraz z mową inauguracyjną, tzw. *Mowa o złych studentach*. Utwór ten zawiera bogaty w szczegóły obyczajowe obraz codziennego życia ówczesnych żaków.

„Ojciec polskiej szkoły prawa narodów” był niezmiernie płodnym pisarzem – pozostawił po sobie w sumie ponad pięćset utworów o tematyce prawnej, filozoficznej, teologicznej i dydaktycznej.

PAWEŁ WŁODKOWIC (OK. 1370-1435)

Informacje biograficzne

Lata młodości Pawła Włodkowica zawierają liczne znaki zapytania. Historykom znana jest bowiem tylko przybliżona data jego urodzenia (ok. 1370 r.), a powody, dla których wstąpił w szeregi stanu duchownego, pozostają niejasne. Najpopularniejsza z teorii głosi, iż skłoniła go do tego niska zamożność jego rodu – Dołęgów. Choć ród ten został wymieniony przez Jana Długosza jako jeden z 71 najstarszych w Polsce, nie należał do zbyt bogatych. Włodkowic opuścił więc rodzinny Brudzeń, by swoje pierwsze kroki na ścieżce naukowej poczynić w szkole przy kolegiacie św. Michała w Płocku. Po zdobyciu tam podstawowego wykształcenia, m.in. z zakresu retoryki oraz gramatyki, rozpoczął studia na przeżywającym swój rozkwit Uniwersytecie Karola w Pradze. Akademia Krakowska w tamtym okresie z powodu problemów finansowych przeżywała kryzys i dopiero opieka Jadwigi Andegaweńskiej pozwoliła uczelni stać się ośrodkiem naukowym w pełnym tego słowa znaczeniu. Po uzyskaniu tytułu bakałarza sztuk wyzwolonych w 1389 r. Włodkowic rozpoczął kolejny etap swojej edukacji, którego zwieńczeniem był tytuł mistrza sztuk wyzwolonych oraz bakałarza prawa kanonicznego.

W 1398 r. powrócił do Polski na kilka lat, pełniąc funkcje kanonika płockiego oraz scholastyka poznańskiego. Wkrótce jednak, około 1403 roku wyjechał studiować na kolejnej wybitnej europejskiej uczelni – Uniwersytecie w Padwie. Studia w Italii, w przededniu narodzin renesansu, zaowocowały tytułem licencjata dekrétów (prawa kanonicznego) oraz prawdopodobnie licznymi kontaktami w kurii papieskiej. Według biografów, Włodkowic wielokrotnie odwiedzał w tamtym okresie Rzym, gdzie zastępował Piotra z Kobylina w pełnieniu obowiązków reprezentanta polskiego w sporze polsko-krzyżackim, który to spór w tamtym okresie był żywo dyskutowany w środowiskach akademickich chrześcijańskiej Europy.

W 1411 roku Paweł Włodkowic powrócił do Polski, gdzie objął funkcje kustosza oraz kanonika katedry krakowskiej. W tym czasie rozpoczął również działalność w ramach Akademii Krakowskiej, gdzie zaczął wyklądać prawo. Szybko musiał jednak wyruszyć za granicę, tym razem do Budy, gdzie w 1412 roku odbywał się sąd w sprawie sporu polsko-krzyżackiego, któremu sędziował król rzymski Zygmunt Luksemburczyk. Paweł Włodkowic pełnił funkcję nie tylko uczonego i wykładowcy, ale także przedstawiciela dyplomatycznego Korony. Od tamtej pory coraz częściej angażował w spór, który obejmował swoim zasięgiem coraz więcej krajów, np. w 1413 roku został wysłany na Litwę, by przeprowadzić śledztwo w sprawie działań krzyżackich.

Zasługi Włodkowica nie pozostały niezauważone i w 1414 roku został wybrany na stanowisko rektora Akademii Krakowskiej, którą to funkcję pełnił przez dwa lata. W tym samym roku został też wysłany na jeden z najważniejszych soborów w historii Kościoła zachodniego –

sobór w Konstancji. W czasie rzezonego soboru doszło do wielu epokowych wydarzeń – m.in. spalenia na stosie Jana Husa, co w krótkim czasie doprowadziło do wybuchu wojen husyckich. Sobór zakończył także tzw. wielką schizmę zachodnią, która trwała od blisko półwiecza. Wybrany podczas soboru papież Marcin V miał zakończyć spory w łonie Kościoła oraz wywarł decydujący wpływ na rozstrzygnięcie sporu polsko-krzyżackiego. Na soborze Paweł Włodkowic zasłynął swoimi wystąpieniami, w trakcie których przedstawił rewolucyjne poglądy dotyczące zasad tzw. wojny sprawiedliwej, a także prawa pogan do posiadania własnego państwa i życia w pokoju. Z powodzeniem odpierał argumentacje wyśanników zakonnych, co spowodowało, że jednego z nich – Jan Falkenberg, autor wyjątkowo złośliwych utworów wymierzonych w stronę polską, został wtrącony do lochu. Chociaż na soborze nie doszło do definitywnego rozstrzygnięcia sporu, argumentacja strony polsko-litewskiej spotkała się ze zdecydowanie liczniejszym poparciem, co zadało potężny cios Zakonowi Krzyżackiemu, którego potęga militarna i ekonomiczna w dużej mierze zależała od skutecznego działania propagandowego wśród zachodniego rycerstwa.

Po tym sukcesie Paweł Włodkowic powrócił do kraju, gdzie jeszcze przez kilka lat reprezentował Polskę i Litwę w różnych procesach przeciwko Zakonowi Krzyżackiemu, m.in. z inicjatywy Zygmunta Luksemburskiego. Brał także udział w gromadzeniu materiałów mających na celu doprowadzenie do beatyfikacji Jadwigi Andegaweńskiej, oraz przez rok (1418) pełnił funkcję prorektora Akademii Krakowskiej. Na starość osiadł w Krakowie, gdzie zmarł w 1435 roku. Choć jego dzieła zostały na długi okres zapomniane, w następnych stuleciach wielu wybitnych europejskich uczonych, takich jak Hugo Grocjusz czy Francisco de Vitoria głosiło poglądy zbieżne z tymi, które na początku XV wieku głosił Paweł Włodkowic. Warto dodać, że współcześnie Rzecznik Praw Obywatelskich przyznaje nagrodę im. Pawła Włodkowica osobom zasłużonym na polu szerzenia tolerancji oraz występującym w obronie praw obywatelskich.

Dorobek naukowy

Współczesny czytelnik, zapoznając się z dorobkiem naukowym Pawła Włodkowica, mógłby odnieść wrażenie, iż czyta pisma oświeceniowych filozofów lub uczonych, którzy w XX wieku kładli podwaliny pod traktaty prawnocłowiecze, nie zaś żyjącego na przełomie XIV i XV wieku kanonika. Paweł Włodkowic zdecydowanie wyprzedzał swoją epokę, głosząc teorie, które zostały powszechnie przyjęte dopiero kilkaset lat później. W swoich pismach skupiał się przede wszystkim na takich zagadnieniach jak stosunek władzy monarszej i papieskiej do poddanych, zakres i granice władzy państwowej, prawo ludów niechrześcijańskich do niezależnej egzystencji, czy prawo do korzystania z siły militarnej we wzajemnych relacjach pomiędzy państwami.

Swoje koncepcje przedstawił m.in. podczas Soboru w Konstancji trwającego w latach 1414-1418, gdzie reprezentował Koronę Królestwa Polskiego oraz Wielkie Księstwo Litewskie, gdyż to właśnie podczas soboru miał się rozstrzygnąć na gruncie prawnym ich spór z Zakonem

Krzyżackim. W swojej argumentacji Włodkowic poszczególne wnioski wywodził z zasad ogólnych, metodą dedukcyjną. Bezprawność działań Zakonu argumentował m.in. tym, że każdy człowiek, niezależnie od wyznania czy przynależności państwowej został stworzony przez Boga. Wobec tego, jako dziecku bożemu, przysługują mu niezbywalne prawa, których nie może go pozbawić żaden z żyjących ludzi, włącznie z papieżem oraz cesarzem rzymskim.

Włodkowic ostawił tezę, zgodnie z którą człowiek, jako istota obdarzona wolną wolą, nie może zostać siłą nawrócony na chrześcijaństwo, a jego ziemie i majątek nie może zostać legalnie zagarnięty wskutek podbojów. Stało to zatem w oczywistej sprzeczności z koncepcją wypraw krzyżowych, na której to Zakon Krzyżacki opierał swoje roszczenia. Główna argumentacja Zakonu opierała się bowiem na założeniu, iż wojnę z państwem litewskim prowadzą w celu chrystianizacji pogan. Według Włodkowica, chrystianizacja przy użyciu metod przemocowych stała w sprzeczności z podstawowymi zasadami wiary chrześcijańskiej, w tym z zasadą miłości do bliźniego, którą wielokrotnie podkreślał. Jedynym powodem, który uzasadniałby użycie siły, byłoby działanie w samoobronie, bowiem każdy człowiek ma prawo bronić siebie, swojej rodziny oraz własności. Analogiczne zasady zostały ponad pięć wieków później wyrażone w rozdziale VII Karty Narodów Zjednoczonych, która potwierdziła prawo każdego państwa do działania w samoobronie.

Ponadto Paweł Włodkowic kwestionował prawo cesarza oraz papieża (przy czym z tej dwójki wyższą pozycję przypisywał biskupowi Rzymu) do rozporządzania ziemiami obcych ludów. W swoim dziele zatytułowanym „O władzy papieża i cesarza nad niewiernymi” twierdził, że żaden władca nie może podejmować działań sprzecznych z interesem swojego państwa, a także niezgodnych z wolą swoich poddanych oraz naruszających prawo naturalne i prawo narodów - tę drugą dziedzinę Włodkowic wyraźnie zarysowywał jako prawo pochodzące od ludzi, nie od Boga. Kwestionował on koncepcję władzy uniwersalnej, która w XV wieku nadal miała wielu zwolenników w środowiskach uniwersyteckich. Skoro zatem ani cesarz, ani papież nie mieli prawa legitymizować napaści Zakonu Krzyżackiego na Wielkie Księstwo Litewskie, to bulla wydana w Rimini przez cesarza Fryderyka II w 1. połowie XIII wieku, nadająca Zakonowi Krzyżackiemu ziemie nad Morzem Bałtyckim w celu utworzenia państwa prowadzącego krucjatę przeciwko pogańskim ludom bałtyjskim, nie miała mocy prawnej.

Taki pogląd na legalność działań Zakonu wywodził Włodkowic także z ogólnej zasady *nihil dat quod not habet*, zgodnie z którą nie można nikomu skutecznie przekazać czegoś, czego się nie posiada. W koncepcji Włodkowica monarcha nie jest wszechwładnym władcą absolutnym, którego wola stanowi prawo, a władza pochodzi z boskiego nadania. Monarcha ma być jedynie zarządcą i opiekunem państwa, którego działanie ogranicza prawo naturalne, nie ma zatem prawa podejmowania działań godzących w interes swoich poddanych. Działania sprzeczne z prawem są natomiast nieważne. Takie postrzeganie roli monarchy znacznie bliższe było oświeceniowym koncepcjom monarchii parlamentarnej i konstytucyjnej, niż absolutystycznej wizji *dei gratia rex*.

Włodkowic rozróżniał trzy źródła władzy królewskiej: wolę boską objawioną w wyraźny sposób, wolę ludzi oraz siłę. Jedynie dwa pierwsze źródła były zgodne z prawem naturalnym, natomiast zdobycie władzy siłą pozbawiało samozwańczego monarchę jakichkolwiek praw do tak uzyskanej pozycji. Skoro zatem żaden chrześcijański monarcha nie miał prawa rozporządzać ziemiami ludów niechrześcijańskich, prawo do decydowania o swoich terytoriach przysługiwało im samym. Na tych samych zasadach po I wojnie światowej został oparty system wersalski, w którym po raz pierwszy wyraźnie potwierdzono prawo narodów do samostanowienia. Według Włodkowica, jedynie dobrowolna zgoda mieszkańców opanowanych przez Zakon terenów, wyrażona uprzednio i bez przymusu zbrojnego, mogłaby być źródłem legitymacji władzy zakonnej nad tymi terenami. Tym samym Paweł Włodkowic wysunął koncepcję, którą uznać można za pierwowzór plebiscytu.

Silnie została zaakcentowana koncepcja umowy społecznej jako źródła państwowości. Wedle niej państwo powstaje jako wyraz woli wolnych ludzi, którzy sami mogą określać czyją władzę chcą przyjąć. Idąc tym tokiem rozumowania, który wysuwany był już przez Arystotelesa, działania narzucane siłą, a więc wbrew woli ludzi, nie miały żadnej mocy prawnej i nie mogły zmieniać statusu terytoriów zajmowanych podczas najazdów zbrojnych.

Tezy wysuwane przez Pawła Włodkowica spotkały się z szerokim poparciem podczas Soboru w Konstancji podnosząc znacznie pozycję Polski oraz Litwy, których prawo do obrony przez Zakonem Krzyżackim zostało powszechnie uznane. Chociaż dzieła Włodkowica uległy w dużej mierze zapomnieniu w czasach nowożytnych, to jednak koncepcje, które głosił znalazły swój wyraz w dziełach późniejszych klasyków prawa narodów, takich jak Hugo Grotius, Emerich de Vattel, a także filozofów takich jak Immanuel Kant czy Jean Jacques Rousseau. Dowodzi to faktu, iż koncepcje polskiego uczonego zdecydowanie wyprzedzały epokę, w której żył. Kilkaset lat po jego śmierci współczesne społeczeństwa uznały wiele spośród tych zasad za podstawę swojej państwowości głosząc koncepcję demokratycznego państwa prawa czy zakazu używania siły zbrojnej. Dorobek naukowy Pawła Włodkowica zaczął zatem przeżywać specyficzną drugą młodość.

FRANCISZEK KASPAREK (1844–1903)

Informacje biograficzne

Franciszek Ksawery Kasperek – polski prawnik, filozof, teoretyk prawa międzynarodowego i filozofii prawa, administratywista, rektor i prorektor Uniwersytetu Jagiellońskiego, dziekan i prodziekan Wydziału Prawa i Administracji UJ, członek Akademii Umiejętności w Krakowie.

Urodził się 29 października 1844 r. w Samborze (obecnie Ukraina) w rodzinie drobnego urzędnika. Po ukończeniu miejscowego gimnazjum rozpoczął studia prawnicze na Uniwersytecie Lwowskim (1862–1865 r.), które następnie kontynuował i ukończył w 1866 r. na Uniwersytecie Jagiellońskim, na którym uzyskał także doktorat (1869 r.). Praktykę prawniczą rozpoczął w krakowskiej Prokuraturii Skarbowej, a następnie sądach w Tarnowie i Krakowie.

Swoją karierę naukową Franciszek Kasperek zdecydował się związać z Uniwersytetem Jagiellońskim. W 1871 r. przeprowadził dwie habilitacje – z filozofii prawa oraz prawa narodów. Rok później został mianowany profesorem nadzwyczajnym i kierownikiem Katedry Filozofii Prawa i Prawa Narodów (współcześnie prawa międzynarodowego publicznego). W 1875 r. Kasperek został nominowany profesorem zwyczajnym w zakresie filozofii prawa i prawa narodów.

Obszar zainteresowań naukowych Franciszka Kasparka cechowała interdyscyplinarność. Już w 1872 r. – po uzyskaniu reskryptu c.k. ministra wyznań i oświecenia – Kasperek rozpoczął prowadzenie wykładów z prawa państwowego austriackiego, jakkolwiek nie zdołał uzyskać profesury z tego przedmiotu. Wobec braków kadrowych na Uniwersytecie Jagiellońskim uczony wygłaszał także – oprócz wyżej wymienionych – wykłady z austriackiego ustawodawstwa administracyjnego (od 1873 r.) oraz nauki administracji (od 1876 r.), prowadząc zarazem ćwiczenia seminaryjne z prawa narodów. W 1881 r. Kasperek został zwolniony z obowiązku wykładania austriackiego prawa administracyjnego, rozpoczął natomiast prowadzenie wykładu z encyklopedii umiejętności politycznych (politologia). Pod koniec XIX w. naukowiec podjął również wykłady z prawa prywatnego międzynarodowego.

W roku akademickim 1888/1889 Kasperek pełnił funkcję rektora i przewodniczącego Senatu Akademickiego, skutecznie zabiegając o utworzenie na uczelni studium rolniczego. Był także prorektorem UJ (1889/1890). Czterokrotnie pełnił funkcję dziekana Wydziału Prawa (1875/1876, 1882/1883, 1887/1888, 1897/1898), natomiast w roku 1888/1889 był jego prodziekanem. Był również kuratorem Czytelni Akademickiej (1874–1882 r.).

Aktywnie udzielał się na forum krajowym i międzynarodowym. W 1873 r. został członkiem korespondentem Instytutu dla Prawa Międzynarodowego w Brukseli. Uczestniczył również w konferencjach w Oksfordzie, Hadze i Wenecji. W 1883 r. został członkiem korespondentem Akademii Umiejętności, rok później sekretarzem komisji prawniczej AU, a w 1892 r. –

członkiem czynnym AU. Był inicjatorem i uczestnikiem Zjazdów Prawników i Ekonomistów Polskich. Założył Krakowskie Towarzystwo Prawnicze (1887 r.), redagując wydawaną przez nie *Kronikę Prawniczą*. Brał udział w pracach Komisji Rządowych Egzaminacyjnych: Historyczno-Prawnej oraz Sądowej i Politycznej.

Franciszek Kasperek nie ustawał też w pracy społecznej i politycznej. Sympatyzujący ze „stańczykami” uczony był radcą miasta Krakowa (1884–1902 r.), wiceprezesem Rady Szkolnej Okręgowej, współzałożycielem tzw. Związku Narodowego. Ponadto pełnił funkcje: prezesa i protektora Towarzystwa Muzycznego, wiceprezydenta krakowskiej filii Stowarzyszenia Patriotycznej Pomocy „Czerwony Krzyż” w Galicji, honorowego członka naukowego Towarzystwa Wojskowych oraz wiceprezesa i członka honorowego Towarzystwa Tatrzańskiego. Za swe zasługi został odznaczony c.k. Orderem Żelaznej Korony III klasy.

Swoją pracę naukową i działalność społeczno-polityczną kontynuował niemal do końca życia. Franciszek Kasperek zmarł w Krakowie 4 sierpnia 1903 r., niespełna dwa miesiące po tym, jak po raz piąty wybrano go na stanowisko dziekana Wydziału Prawa UJ.

Dorobek naukowy

W swojej pracy naukowej Franciszek Kasperek zajmował się prawem międzynarodowym publicznym, prawem administracyjnym oraz teorią państwa i prawa. Stworzył podstawy polskiego systemu prawa międzynarodowego, sformułował definicję filozofii prawa, którą określił jako naukę o zasadach ogólnych dla wszystkich dziedzin prawa pozytywnego. Ponadto był autorem opracowań z zakresu terminologii prawniczej. Wiele publikował.

Obok rozpraw habilitacyjnych (*Zasady główne ustaw małżeńskich Kościoła katolickiego ze stanowiska filozofii* oraz *Zasady Hugona Grocyusza o prawie interwencji ze stanowiska dzisiejszej nauki filozoficznego i pozytywnego prawa narodów*) i nawiązującej do drugiej z nich broszury *Pogląd na życie i pisma Hugona Grocyusza, a w szczególności na dzieło ‘De jure belli et pacis’* (1873), opublikował wraz z Maksymilianem Zatorskim (1835–1886) *Powszechną księgę ustaw cywilnych dla wszystkich krajów dziedzicznych niemieckich monarchji austriackiej z późniejszymi odnośniami ustawami i rozporządzeniami* (t. I: 1875, t. II: 1894). Jego najbardziej znanym dziełem jest *Prawo polityczne ogólne z uwzględnieniem austriackiego razem ze wstępną nauką ogólną o państwie* (t. I: 1877, t. II: 1881).

Obok tekstów publikowanych w czasopismach jurystów. Franciszek Kasperek w II połowie lat siedemdziesiątych zaczął publikować teksty w otwartej na szerokie grono czytelników warszawskiej *Niwie* (*O pracach Polaków w dziedzinie nauk politycznych* słów kilka i *Robert Mohl, jego życie, działalność parlamentarna i prace naukowe*) i w piśmie krakowskich Stańczyków *Przegląd Polski*, w którym zamieścił m.in. artykuły *Narodowość i jej stanowisko wobec Państwa i ludzkości*, *Usiłowania najnowsze około reformy prawa międzynarodowego* oraz *Jeszcze kilka słów o reformie prawa międzynarodowego*.

Od 1873 r. Kasparek prowadząc badania w zakresie prawa międzynarodowego prywatnego, skłonił seminarzystów do dokonania przekładu najwyższej cenionego wówczas podręcznika tego przedmiotu autorstwa Ludwiga von Bara i opatrzył go komentarzami (*Prawo międzynarodowe prywatne i karne*, 1876).

W następnych latach uczony uczestniczył w konferencjach w Oksfordzie, Hadze i Wenecji, informując polskich czytelników o przyjętych na nich postanowieniach. Tu warto wspomnieć takie dzieła, jak *O wydawaniu przestępców uchwały Akademii prawa międzynarodowego zapadłe w Oksfordzie we wrześniu 1881 r.* oraz *Prace Instytutu dla prawa narodów w przedmiocie prawa międzynarodowego prywatnego, Z dziedziny prawa międzynarodowego prywatnego. Konferencja w Hadze z września 1893 r.* oraz *Druga konferencja w Hadze celem kodyfikacji prawa międzynarodowego prywatnego od 25 czerwca do 13 lipca 1894 r.*, opublikowane w *Rozprawach Wydziału Historyczno-Filozoficznego AU* w latach 1892–1895.

Ponadto, w latach osiemdziesiątych XIX w. opublikował w *Przeglądzie Sądowym i Administracyjnym* teksty: *O państwach złożonych* (1880), *O wydawaniu przestępców* (1882), *Sprawdzenie obywatelstwa państwowego i rozstrzyganie sporów o takowe* (1883), *Stosunek państwa do praw nabytych a w szczególności do prawa własności* (1885), a po przemianowaniu pisma na *Przegląd Prawa i Administracji* nadto *Spór między Grecją i Rumunią o spadek po Evanghelim Zappa* (1894), w *lwowskim Przewodniku Naukowym i Literackim* *Aforyzmy o postępie i wolności* (1880) i *Udział Polaków w uprawie prawa międzynarodowego* (1885), w *Przeglądzie Polskim – O zastępstwie mniejszości w Reprezentacjach ludowych* (1885), w wychodzącym w Stuttgarcie *Centralblatt für Rechtswissenschaft Polnische Rechtsliteratur in der Periode 1880–1885* (1886), a w *Czasopiśmie Prawniczym i Ekonomicznym* tekst o *Pokojowej konferencji w Hadze z r. 1890 i jej znaczeniu dla prawa międzynarodowego*.

Najważniejsze teksty publikował jednak w *Rozprawach Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności*, do których, poza wymienionymi wyżej, należały *Uwagi krytyczne o galicyjskiej organizacji gminnej i wnioski reformy* (1880) oraz *O Radzie Stanu i jej znaczeniu w monarchji konstytucyjnej* (1885).

MICHAŁ ROSTWOROWSKI (1864-1940)

Informacje biograficzne

Michał Rostworowski urodził się 27 sierpnia 1864 r. w Dreźnie w Saksonii, dokąd jego rodzice wyjechali po powstaniu styczniowym. Gdy miał dziesięć lat zamieszkali w Warszawie, gdzie ukończył gimnazjum i rozpoczął studia uniwersyteckie. W roku 1884 przeniósł się na uniwersytet w Petersburgu i tam kontynuował studia prawnicze, a po ich ukończeniu, z dyplomem kandydata praw, wyjechał do Paryża, aby podjąć naukę w *École Libre des Sciences Politiques*. Po powrocie do kraju w 1891 r. odbył dwuletnie studia na Uniwersytecie Jagiellońskim, uzyskując w roku 1893 stopień doktora praw. Później studiował jeszcze w Bernie i w Wiedniu.

W 1896 r. został nominowany na docenta prawa narodów, rozszerzając następnie obszar habilitacji na prawo polityczne ogólne i austriackie. Mianowany profesorem nadzwyczajnym, prowadził w następstwie Franciszka Kasparka od roku 1903 Katedrę Prawa Narodów i Prawa Politycznego. Stanowisko to zajmował do 1930 r., ponieważ w roku 1931 przyjął obowiązki sędziego Stałego Trybunału Sprawiedliwości Międzynarodowej w Hadze, gdzie wcześniej wszedł także w skład członków Stałego Trybunału Arbitrażowego.

Dalszy rozwój kariery akademickiej przyniósł mu w 1908 r. nominację na profesora zwyczajnego, a także funkcję dziekana Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego w roku akademickim 1912/1913 oraz dwukrotnie funkcję rektora UJ, którą piastował w latach 1924/1925 oraz 1925/1926. W 1916 r. został reprezentantem Naczelnego Komitetu Narodowego w Krakowie na Szwajcarię i inne państwa Europy Zachodniej.

Profesor Rostworowski odegrał znaczną rolę w tworzeniu podstaw nauk politycznych. Był organizatorem studiów politycznych i pionierem nauczania o polityce w Polsce. Zorganizowanie Polskiej Szkoły Nauk Politycznych i kierowanie nią przez okres jej istnienia, tj. w latach 1911–1914 uznaje się za jedno z najbardziej znaczących osiągnięć życia zawodowego Rostworowskiego. Współinicjatorami powołania szkoły byli, poza prof. M. Rostworowskim, profesorowie Wydziału Prawa UJ: Aleksander Włodzimierz Czerkowski, Włodzimierz Leopold Jaworski, Bolesław Ulanowski.

Kolejną instytucją naukową powstałą dzięki inicjatywie prof. Rostworowskiego była Szkoła Nauk Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego (1920–1949), która na mocy uchwał Rady Wydziału Prawa z 1920 i 1921 roku uzyskała status kolegium uniwersyteckiego. Rostworowski był dyrektorem tego kolegium. Obowiązki te sprawował od roku 1920 do objęcia w 1931 urzędu sędziego Stałego Trybunału Sprawiedliwości Międzynarodowej w Hadze.

Stanowisko sędziego Stałego Trybunału Sprawiedliwości Międzynarodowej uchroniło prof. Rostworowskiego w 1939 r. przed wywiezieniem do obozu w Sachsenhausen wraz z innymi profesorami Uniwersytetu Jagiellońskiego. Nie był bowiem w owym czasie profesorem

uniwersytetu i nie objęła go Sonderaktion Krakau (niemiecka akcja pacyfikacyjna skierowana przeciwko polskiemu środowisku naukowemu, przeprowadzona 6 listopada 1939 r. w Krakowie). Okupacja Polski była dla Profesora ogromnym szokiem. Wywieziony przez rodzinę do Gromnika pod Tarnowem – majątku, który kupił dla córki - zmarł tam 24 marca 1940 roku.

Dorobek naukowy

O pozycji Michała Rostworowskiego w nauce decydują między innymi prace z dwóch dziedzin badawczych – prawa międzynarodowego publicznego oraz prawa konstytucyjnego.

Habilitował się on na podstawie pracy *Jurysdykcja karna na okrętach handlowych w portach zagranicznych* (1896). W obszarze prawa międzynarodowego wyróżniają się jego studia i rozprawy traktujące o statusie prawnym Stolicy Apostolskiej (1892), skutkach przystąpienia Austrii do konwencji berneńskiej (1900), procedurach postępowania przed Stałym Trybunałem Sprawiedliwości Międzynarodowej (1935), postępowaniu koncyliacyjnym (1927), monografia dotycząca Ligi Narodów (1920), studia o wojnie, traktatach pokojowych oraz powstawaniu państw (1916), a także skrypty do nauki prawa dyplomatycznego i liczne opracowania z zakresu organizacji międzynarodowych.

Dorobek na polu nauki prawa międzynarodowego publicznego dopełniają liczne praktyczne przedsięwzięcia podejmowane w sferze polityki międzynarodowej, z których najważniejsze wymienione zostały w części biograficznej.

W dziedzinie prawa konstytucyjnego jedną z jego najistotniejszych publikacji jest monografia na temat izby wyższej parlamentu austriackiego *Austriacka Izba Panów* (1900). Opublikował też *Reformę prawa wyborczego w Belgii* (1902), *Prawo Polityczne* (1910), *Prawo polityczne francuskie* (1913), skrypt pt. *Organizacja Sejmu na podstawie reformy wyborczej z roku 1914* (2014), *Prawo polityczne. Anglia, Stany Zjednoczone, Polska* (1914) oraz *Genezę i rozwój parlamentaryzmu angielskiego* (1922).

Jako historyk prawa Michał Rostworowski zajmował się dziejami Królestwa Kongresowego, którego budżety analizował na płaszczyźnie prawnej, administracyjnej i politycznej. Napisał studium *Rada Ministrów i Rada Stanu Księstwa Warszawskiego* (1911), *Prawna geneza Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego* (1915) oraz skrypt *Geneza państwa polskiego* (1920).

Zajmował się także zagadnieniami prawa międzynarodowego prywatnego, które to studiował w Wiedniu. W tej dziedzinie opublikował artykuł o pracach kodyfikacyjnych międzynarodowego prawa prywatnego w zakresie spraw małżeńskich (1903), a w ramach działalności w Komisji Kodyfikacyjnej był autorem projektów dwóch ustaw: *O zbiegu ustawodawstw cywilnych w obrocie prawnym cywilnym* (1920) oraz *O zbiegu ustawodawstw cywilnych w prawnym obrocie międzynarodowym* (1921).

MACIEJ STARZEWSKI (1891-1944)

Informacje biograficzne i o dorobku naukowym

Maciej Jan Adolf Starzewski urodził się 17 czerwca 1891 r. w Krakowie.

Był synem Tadeusza Ostoi-Starzewskiego, notariusza, doktora praw oraz Heleny z Hajdukiewiczów i bratem dyplomaty, ministra spraw zagranicznych Rządu RP na obczyźnie Jana Starzewskiego. Po zdanej maturze w III Gimnazjum im. Króla Jana Sobieskiego (obecne II Liceum Ogólnokształcące im. Króla Jana III Sobieskiego w Krakowie) w 1909 r. rozpoczął studia prawnicze na Uniwersytecie Jagiellońskim. Studia przerwał po wybuchu I wojny światowej - 12 września 1914 r. wstąpił do szeregów Legionów Polskich, gdzie od stycznia 1916 r. pełnił funkcję oficera werbunkowego, a od lutego 1917 r. piastował stanowisko adiutanta szefa Krajowego Inspektoratu Zaciągu płk Władysława Sikorskiego. 1 marca 1918 r. rozpoczął pracę referenta w Ministerstwie Spraw Wojskowych rządu powołanego przez Radę Regencyjną, którą to pracę przerwał w lipcu 1920 r., decydując się na zwerbowanie do Wojska Polskiego w czasie wojny polsko-bolszewickiej.

Za zdobycie Pułtusza i Karniewa w sierpniu 1920 r. został odznaczony Krzyżem Walecznych. Na studia wrócił w marcu 1921 r. i ukończył je 28 kwietnia 1922 r.

W jego kręgu zainteresowań znajdowało się przede wszystkim prawo konstytucyjne i prawo polityczne. W 1928 r. opublikował monografię pt. *Środki zabezpieczenia prawnego konstytucyjności ustaw oraz Prawo konstytucyjne porównawcze*. W tym samym roku otrzymał habilitację (wykład habilitacyjny: *"Umowy z innymi państwami jako źródło prawa polskiego"*), co potwierdza jego zainteresowania w tych dziedzinach. Ponadto zajmował zagadnieniami związanymi z prawem narodów, w latach 1930-1934 r. prowadził wykłady oraz ćwiczenia w Seminarium Prawa Politycznego i Prawa Narodów na Uniwersytecie Jagiellońskim. 7 września 1934 r. został mianowany profesorem nadzwyczajnym i objął posadę kierownika Seminarium Prawa Politycznego UJ. W tym czasie napisał pracę dot. prawa narodów pt. *Neutralność we współczesnym prawie międzynarodowym* (1936).

W 1938 r. Starzewskiego odznaczono Medalem Niepodległości.

Po wybuchu II wojny światowej w dniu 6 listopada 1939 r. został aresztowany w ramach Sonderaktion Krakau. Razem z innymi pracownikami Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Akademii Górniczo-Hutniczej został umieszczony w więzieniu przy ul. Montelupich. Stamtąd został przewieziony do Wrocławia, a później do obozu koncentracyjnego w Sachsenhausen. W obozie przebywał od 28 listopada 1939 r. do 8 lutego 1940 r. mimo interwencji dyplomatycznych jego brata, Jana Starzewskiego, który próbował go stamtąd wydostać.

Po powrocie do Krakowa, mimo znacznego wyczerpania spowodowanego pobytem w obozie, działał w podziemnych strukturach Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego, gdzie

wykładał prawo konstytucyjne i prawo narodów, przeprowadzał egzaminy. Od października 1944 r. pracował w podziemnej Szkole Nauk Politycznych.

Przeżycia obozowe spowodowały u Starzewskiego poważne problemy zdrowotne, w tym gruźlicę, co doprowadziło go do śmierci 4 grudnia 1944 r. Profesor został pochowany w rodzinnym grobowcu na cmentarzu rakowickim w Krakowie.

LUDWIK EHRLICH (1889-1968)

Informacje biograficzne i o dorobku naukowym

Jakub Ludwik Ehrlich przyszedł na świat w Tarnopolu w 1889 r. Pochodził z zasymilowanej rodziny polskich Żydów. Po ukończeniu edukacji podstawowej i zdaniu matury, poszedł w ślady ojca adwokata i rozpoczął studia prawnicze na Wydziale Prawa i Umiejętności Politycznych Uniwersytetu Lwowskiego. Tam uczestniczył w seminariach prowadzonych przez prof. Stanisława Starzyńskiego, który w późniejszych latach wielokrotnie wspierał karierę naukową swojego ucznia. Już na studiach lwowskich zaczęły się objawiać szerokie zainteresowania Ehrlicha, gdyż to wtedy, razem ze swoim nauczycielem prof. Oswaldem Balzerem, współtworzył Kółko Historyczne-Prawne i wydał pierwszą pracę naukową poruszającą tematykę z zakresu obu tych dziedzin. Współzakładał i redagował również czasopismo skierowane do młodzieży prawniczej "Prawnik", w którym oprócz relacjonowania seminariów, opisywał swoje późniejsze pobyty na uczelniach za granicą.

Po czterech latach studiów i zdaniu egzaminów (co ówczesnie oznaczało uzyskanie tytułu doktora), w 1912 r. Ehrlich wyjechał na studia uzupełniające do Halle i Berlina. Pozostaje pytaniem otwartym, jaki wpływ na Ehrlicha miał roczny pobyt na obu uczelniach, jednak można przypuszczać, że studia na wybitnych wydziałach prawa w Niemczech, w przededniu wybuchu Wielkiej Wojny, mogło mieć istotny wpływ na kształtowanie się jego zainteresowań. Dzięki stypendiom akademickim, po zakończeniu pobytu w Berlinie, Ehrlich przez następne 3 lata studiował na Uniwersytecie Oksfordzkim w Exeter College. W 1915 r. uzyskał tam tytuł Bachelor of Letters i przez semestr prowadził wykład nt. historii Europy Środkowo-Wschodniej. Od 1917 do 1920 r. wykładał w Stanach Zjednoczonych na Uniwersytecie Kalifornijskim w Berkeley prawo konstytucyjne państw europejskich i stosunki międzynarodowe. Wtedy również przyjął chrzest w Kościele katolickim. W momencie przystąpienia Stanów Zjednoczonych do wojny i kształtowania się ładu wersalskiego, Ehrlich niejednokrotnie zabierał głos w obronie polskiej racji stanu.

Zdaje się, że to suma tych doświadczeń przyczyniła się do kształtowania poglądów Ehrlicha na temat roli prawa międzynarodowego dla bezpieczeństwa Polski w Europie. Zdaniem Ehrlicha, przyspieszony rozwój norm i instytucji prawa międzynarodowego na świecie doby międzywojnia był powiązany z ogólnym trendami cywilizacyjnymi - zarówno z rozwojem technologii, jak i materialnymi potrzebami społeczeństw. Można również założyć, że gdyby nie hekatomba Wielkiej Wojny i społeczna trauma z nią związana, dynamiczny rozwój takich instytucji jak Liga Narodów czy Stały Trybunał Sprawiedliwości Międzynarodowej mógłby się nie wydarzyć. Związek między gwarancjami prawa międzynarodowego a niepodległością Polski, podkreślany często przez Ehrlicha, znalazł odzwierciedlenie w punkcie trzynastym słynnego przemówienia prezydenta Wilsona. Na treści tego punktu Ehrlich oparł również swoją analizę podmiotowości międzynarodowej Wolnego Miasta Gdańska, wskazując, że

pomimo pewnych cech państwowości, Wolnemu Miastu brakuje suwerenności, by cieszyć się mianem pełnoprawnego państwa. Całe przemówienie Wilsona było przedmiotem wielu analiz Profesora, który wiązał je z kierunkami rozwoju prawa międzynarodowego. Próbując jednak wyciągać ogólne zasady z wilsonowskich punktów i ocenić ich konsekwencje dla społeczności międzynarodowej, Ehrlich napotykał problemy związane z ich praktycznym stosowaniem.

Po uzyskaniu habilitacji w Polsce, Ehrlich wrócił do Stanów Zjednoczonych, gdzie przez następne dwa lata w sposób praktyczny zdobywał doświadczenie w dyplomacji, pracując w Poselstwie Polskim w Waszyngtonie. Podczas tego pobytu zawarł związek małżeński z amerykańką Frances Thornton, z którego to związku już w Polsce urodzili się Konstancja, późniejsza współpracowniczka papieża Jana Pawła II, i Andrzej, tłumacz języka angielskiego i powstaniec warszawski. W 1924 r. Ludwik Ehrlich został profesorem nadzwyczajnym prawa politycznego na Uniwersytecie Jana Kazimierza, obejmując katedrę po prof. Starzyńskim, który ustąpił, by zapewnić dalszy rozwój kariery swojego ucznia i wychowanka. Równolegle do kariery akademickiej, Ehrlich zajmował się rodzącymi się wtedy instytucjami międzynarodowego wymiaru sprawiedliwości w ramach Ligi Narodów. W 1927 r. jako sędzia *ad hoc* zasiadł w Stałym Trybunale Sprawiedliwości Międzynarodowej w Hadze, gdzie brał udział m.in w sprawach dotyczących sporów polsko-niemieckich. Pozostający pod wpływem opartej na precedensach anglosaskiej tradycji prawnej, Ehrlich był również orędownikiem większej roli orzeczeń sądów międzynarodowych w kształtowaniu norm prawa międzynarodowego. Pomimo określonego poparcia dla kształtowania się zasady *stare decisis* w prawie międzynarodowym, Ehrlich przyznawał wyłącznie państwom możliwość tworzenia norm prawa międzynarodowego. Lata doświadczenia międzynarodowego ostatecznie pozwoliły Ehrlichowi na sformułowanie jednego z jego najważniejszych dzieł - Studium Dyplomatycznego. Do absolwentów Studium należał m.in naoczny świadek holocaustu i autor raportów o okupacji, jak również kurier i dyplomata Jan Karski. Do wybuchu drugiej wojny światowej, Ehrlich wygłaszał wykłady z dziedziny prawa międzynarodowego na uczelniach w całej Europie.

Wojna zastała Ehrlicha w Norwegii, skąd na wieść o inwazji hitlerowskiej szybko powrócił do walczącej Polski. Przed wejściem wojsk sowieckich do Lwowa, Ehrlich zdążył dotrzeć do miasta, gdzie pomagał przygotowywać warunki poddania się. Pomimo początkowych ustaleń, sowiecki aparat represji uderzył również w Uniwersytet - rozpoczęła się fala aresztowań, zsyłek i egzekucji. Dokładna rola Ludwika Ehrlicha w wojennym ruchu oporu pozostaje kwestią niewyjaśnioną. Nie wiadomo, czy jak Rafał Lemkin, inny lwowski prawnik i późniejszy autor konwencji o ludobójstwie, Ehrlich dokumentował zbrodnie popełniane przez hitlerowców w okupowanej Polsce. Jednakże Profesora Ehrlicha, jak i całą jego rodzinę, spotkały dotkliwe represje i prześladowania. Sam Ehrlich został aresztowany i był więziony przez Niemców w Biłgoraju, skąd wydostał się dzięki akcji Armii Krajowej w 1943 r. W tym czasie, przebywając wśród żołnierzy AK, Profesor Ehrlich miał dla zebranych partyzantów wygłaszać wykłady z dziedziny prawa międzynarodowego.

Po wojnie Ehrlich w roli biegłego sądowego brał udział w procesach przeciwko nazistowskim zbrodniarzom - doświadczenia wojny, okupacji i udział w procesach wpłynęły na ukształtowaną przez Ehrlicha doktrynę odpowiedzialności niemieckiej, opartą na nielegalności agresji III Rzeszy. Już w 1947 r. objął kierownictwo Katedry Prawa Międzynarodowego Publicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jako przedstawicielowi przedwojennej elity intelektualnej, mającym jednocześnie kontakt ze światem zachodnim i bliskie relacje z hierarchami kościoła (m.in. z bp. Karolem Wojtyłą), okres krakowski dla Ehrlicha nie mógł być łatwy. W nowej, komunistycznej rzeczywistości był stale obserwowany przez Służbę Bezpieczeństwa i a w jego pracę akademicką wymierzono represje. To właśnie w Krakowie Ludwik Ehrlich zapracował na miano historyka polskiej szkoły prawa międzynarodowego. Jego analizy i badania rzuciły nowe światło na aktywność i twórczość polskich uczonych, takich jak Paweł Włodkowic i Stanisław ze Skarbimierza.

Ludwik Ehrlich, który przebywał na emeryturze już od wielu lat, zmarł w 1968 roku w szpitalu w wyniku obrażeń odniesionych na skutek potrącenia przez motocykl.

STANISŁAW EDWARD NAHLIK (1911-1991)

Informacje biograficzne i o dorobku naukowym

Stanisław Edward Nahlik przyszedł na świat we Lwowie 8 maja 1911 roku. Dla nauki prawa międzynarodowego publicznie zasłużył się przede wszystkim swoimi pracami dotyczącymi tematyki szeroko pojętej dyplomacji, w tym prawa dyplomatycznego, a także prawa ochrony dóbr kultury oraz prawa traktatów. Studia ukończył w 1933 roku na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie uzyskując tytuł magistra nauk prawnych oraz nauk dyplomatycznych. Niedługo potem objął także posadę asystenta profesora Ludwika Ehrlicha. W 1936 roku rozpoczął pracę w polskiej służbie zagranicznej, w czasie której zaskoczył go początek II wojny światowej. W trakcie wojny Nahlik pracował w Poselstwie RP w Bernienie stanowisku attaché, tam też doczekał końca wojny i w 1946 roku powrócił do kraju.

Po powrocie Nahlik kontynuował pracę dla polskiego MSZ, z której to został zwolniony w 1949 roku) oraz pracę naukową, uzyskując dwa lata później stopień doktora za pracę zatytułowaną *Prawo rozrodczości na tle nauki o stosunkach międzynarodowych*. Następnie przez rok pracował w Akademii Nauk Politycznych, a potem objął posadę w Ministerstwie Kultury i Sztuki, gdzie zajmował się kwestią rewindykacji dzieł sztuki zagrabionych przez Niemców oraz Sowieców w czasie II wojny światowej. Owocem doświadczenia zdobytego w tej pracy była jego rozprawa habilitacyjna zatytułowana *Grabież dzieł sztuki. Rodowód zbrodni międzynarodowej*.

W książce Nahlik dokonuje obszernej analizy umów międzynarodowych, not dyplomatycznych oraz wszelkiej dokumentacji zachowanej z istotnych międzynarodowych konferencji, w tym konferencji haskich z lat 1899, 1907 i 1954, zajmujących się problematyką prawa wojennego. Konwencja haska z 1954 roku wprowadziła obowiązek ochrony dóbr kulturalnych zarówno w czasie pokoju, jak i podczas wojny, nakładając na państwa-strony odpowiedzialność za zabezpieczenie takich dóbr przed zniszczeniem, uszkodzeniem i kradzieżą. Książka Stanisława Nalika zajmuje się wszechstronną analizą zjawiska grabieży dzieł sztuki w kontekście międzynarodowym, ukazując jego rozwój historyczny oraz prawny. Szczegółowym badaniom poddawane są poszczególne przypadki kradzieży dzieł sztuki podczas konfliktów zbrojnych i dokonywana jest analiza tego, w jaki sposób te zdarzenia wpływały na prawo międzynarodowe. Nahlik objaśnia rolę instytucji i organizacji międzynarodowych w ochronie dziedzictwa kulturowego oraz daje kompleksowy obraz tego, w jaki sposób grabież dzieł sztuki stała się przestępstwem uznanym i ściganym na mocy prawa międzynarodowego. Profesor pioniersko określa podstawowe zasady międzynarodowego prawa zwyczajowego dotyczące ochrony dóbr kulturalnych, definiując podstawy odpowiedzialności państw i jednostek za łamanie obowiązujących norm oraz tworząc katalog międzynarodowych przestępstw przeciwko dobrom kultury.

Od 1957 roku pracował jako sekretarz naukowy w Polskim Instytucie Spraw Zagranicznych, a w latach 1959-1962 pracował na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Od 1962 roku swoją karierę naukową powiązał z Uniwersytetem Jagiellońskim. Mniej więcej w tym okresie rozpoczęła się także jego współpraca ze Służbą Bezpieczeństwa, która trwać miała do 1981 roku. W czasie pełnienia funkcji kierownika katedry prawa międzynarodowego publicznego Stanisław Nahlik starał się usystematyzować dostępną wiedzę z tej wyjątkowo rozległej dziedziny prawa, czego rezultatem był wydany w 1967 roku podręcznik *Wstęp do nauki prawa międzynarodowego*. Kolejnymi znaczącymi dziełami Nahlika były *Narodziny nowoczesnej dyplomacji* (1971) oraz *Kodeks prawa traktatów* (1976).

Narodziny nowoczesnej dyplomacji to szczegółowa analiza opisująca rozwój praktyki dyplomatycznej na przestrzeni wieków, zaczynając od czasów starożytnych aż po współczesność. Zbadane zostały historyczne korzenie dyplomacji oraz to jak oddziaływały one na kolejne epoki, aż do powstania współczesnych zasad i struktur dyplomatycznych w XVIII i XIX wieku. Nahlik szczególnie skupia się na kluczowych wydarzeniach, traktatach i postaciach, które miały znaczący wpływ na kształtowanie się współczesnej dyplomacji. W książce omówiono także rozwój ról i funkcji dyplomatów, próby wprowadzania nowych narzędzi negocjacyjnych oraz całościowo ewolucję dyplomacji. Instytucje wspierające praktykę dyplomatyczną przyczyniły się do powstania dyplomacji znanej w XXI wieku, podkreślając jej kluczową rolę w utrzymaniu pokoju i stabilizowaniu stosunków międzynarodowych.

Książka Nahlika pt. *Kodeks prawa traktatów* to obszerne opracowanie poświęcone analizie i interpretacji prawa traktatów, które obecnie stanowią podstawę międzynarodowych stosunków prawnych. Opisane są zasady tworzenia, interpretacji i stosowania traktatów międzynarodowych, ze szczególnym poświęceniem uwagi na kluczowe postanowienia Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów z 1969 roku. Książka przedstawia różnorodne aspekty dotyczące zawierania i ratyfikacji traktatów, ich obowiązywania oraz procedur zakończenia lub zawieszenia. Analizie poddane zostały również elementy związane z nieważnością traktatów, ich niezgodnością z innymi normami oraz mechanizmami rozstrzygnięcia sporów wynikających z traktatów.

Kodeks prawa traktatów powstał w związku z uczestnictwem Nahlika w wiedeńskiej konferencji prawa traktatowego, która miała miejsce w latach 1968-69, a której rezultatem było przyjęcie Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów, stanowiącej obecnie jeden z najważniejszych aktów prawa międzynarodowego. Wcześniejsza praca dla MSZ zaowocowała nawiązaniem współpracy z wieloma zagranicznymi uczelniami, sam Nahlik uzyskał tytuł doktora *honoris causa* na uniwersytecie Ruhry w Bochum oraz w Bordeaux. Z jego inicjatywy na Uniwersytecie Jagiellońskim zorganizowano jedną z europejskich edycji seminarium prawa humanitarnego. Wielu jego uczniów, jak np. prof. Kazimierz Lankosz, również wniosło niebagatelny wkład w polską naukę prawa międzynarodowego publicznego. Pod koniec swojego życia Stanisław Nahlik wydał wspomnienia zatytułowane *Przesiane przez pamięć*, które ukazały się drukiem w 1987 roku (I tom), a następnie 2002 roku (II oraz III

tom). Zmarł 15 listopada 1991 roku w Krakowie, za życia został odznaczony m.in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem 10-lecia Polski Ludowej, oraz Złotym Krzyżem Zasługi.

GWIDON RYSIK (1935-1996)

Informacje biograficzne i o dorobku naukowym

Gwidon Rysik urodził się 12 maja 1935 r. w Kielcach. Zdał maturę w rodzinnej miejscowości i następnie w 1956 r. rozpoczął studia prawnicze na Uniwersytecie Jagiellońskim. Jeszcze w trakcie studiów zainteresował się prawem międzynarodowym, którym zajął się w przyszłości. W 1963 r. obronił pracę doktorską na temat Trybunału Administracyjnego ONZ, po czym rok później odbył studia podyplomowe w Akademii Prawa Międzynarodowego w Hadze, a w 1965 r. na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Cambridge. Kontynuował swoje zainteresowanie naukowe Organizacją Narodów Zjednoczonych, co skutkowało habilitacją w 1969 r. na podstawie rozprawy pt. *Funkcje Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych w utrzymywaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa*.

Uczony ten brał udział w pracach związanych z przygotowaniem konferencji w Wiedniu dotyczących kodyfikacji prawa traktatów, uczestniczył w pierwszej sesji tej konferencji, która odbyła się w 1968, rok przed uchwaleniem konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów. Poza problematyką ONZ interesowały go także zagadnienia z zakresu stosunków polsko-niemieckich. Jeszcze w latach 50. rozpoczął współpracę z Towarzystwem Rozwoju Ziemi Zachodnich, a w latach 1957-1963 był członkiem Zarządu Miejskiego tego towarzystwa w Krakowie. W ramach tej struktury organizował spotkania i prelekcje w szkołach oraz w środowiskach studenckich.

Swoje prace na temat stosunków polsko-niemieckich publikował na łamach prasy codziennej, pracował nad nimi w Instytucie Śląskim w Opolu w ramach Pracowni Niemcoznawczej, która później została przekształcona w Zakład Stosunków Międzynarodowych. Publikowany tam „Biuletyn Niemcoznawczy” przemianowano w ogólnopolski „Przegląd Stosunków Międzynarodowych”, którego został redaktorem naczelnym. Prof. Gwidon Rysik był ponadto członkiem Głównej oraz Okręgowej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich. Rezultatem jego wieloletniego zainteresowania powyższą tematyką było wydanie monografii *Zachodnia granica Polski na Konferencji Poczdamskiej* (1970 r.). Analizuje w niej przebieg negocjacji między głównymi mocarstwami alianckimi oraz wpływ tych rozmów na kształt powojennej Europy. Szczególną uwagę zwraca na argumenty polityczne, militarne i historyczne, które miały decydujący wpływ na przesunięcie zachodniej granicy Polski na linię Odry i Nysy Łużyckiej. Rysik omawia również konsekwencje tych decyzji dla stosunków polsko-niemieckich oraz dla geopolitycznego układu sił w regionie, podkreślając, jak ważne były te ustalenia dla przyszłości Polski i jej pozycji w Europie Środkowej.

Podczas pracy w Opolu zajął się również prawnomiędzynarodowym statusem Odry – był członkiem Komisji Odry, uczestniczył w rokowaniach polsko-czechosłowackich związanych ze statusem wód przybrzeżnych, a także był autorem wielu ekspertyz na ten temat. Efektem jego prac na tym polu była książka *Status prawnomiędzynarodowy Odry* (1982 r.). W wydanej

książce Rysiak przedstawia zarówno polskie, jak i niemieckie stanowiska dotyczące Odry oraz interesy związane z żeglugą, gospodarką wodną i ochroną środowiska w kontekście międzynarodowego prawa wodnego. Podkreśla znaczenie Odry dla relacji międzynarodowych w Europie Środkowej, wskazując jak istotne są regulacje prawne tej rzeki dla stabilności politycznej.

W Krakowie był wieloletnim kierownikiem Katedry Prawa Międzynarodowego Uniwersytetu Jagiellońskiego, działał jako kierownik w Instytucie Badań Polonijnych oraz był dyrektorem Szkoły Letniej Kultury i Języka Polskiego, a także działał jako członek krakowskiego oddziału Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych.

Po 1989 r. był doradcą szefa Kancelarii Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej. W ciągu swojego życia został odznaczony Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Odznaką Zrzeszenia Studentów Polskich, Medalem Towarzystwa „Polonia”.

Zmarł 20 grudnia 1996 r. w Krakowie.

W odniesieniu do problematyki międzynarodowoprawnej, którą zajmował się G. Rysiak warto m.in. zapamiętać, że rzeki międzynarodowe są najczęściej rozumiane jako rzeki przepływające przez terytorium co najmniej dwóch państw, umożliwiające żeglugę oraz mające ujście do morza. Na rzekach tych obowiązuje swoboda żeglugi statków handlowych wszystkich państw. Przykładami takich rzek są Ren, Dunaj czy Odra.

HALINA NIEĆ (1941-2002)

Informacje biograficzne i o dorobku naukowym

Absolwentka, a następnie pracowniczka naukowa Uniwersytetu Jagiellońskiego; polska działaczka zajmująca się problematyką praw człowieka oraz ochrony międzynarodowych dóbr kultury. Zatrudniona w Katedrze Prawa Międzynarodowego Uniwersytetu Jagiellońskiego, doktor nauk prawnych.

Pierwotnie zajmowała się badaniem tematyki dziedzictwa narodowego i ochrony dóbr kultury z perspektywy prawa międzynarodowego – wówczas kierownikiem katedry był prof. Stanisław Nahlik. Praca doktorska dr Nieć spotkała się z bardzo pozytywnym odbiorem (I nagroda czasopisma *Państwo i Prawo*). Książka pt. *Ojczyzna dzieła sztuki: międzynarodowa ochrona integralności narodowej spuścizny kulturalnej* z roku 1980 jak i późniejsze publikacje, wydawane w Polsce oraz zagranicą, zyskały uznanie międzynarodowej społeczności akademickiej. Poza prowadzeniem zajęć na Uniwersytecie Jagiellońskim występowała na licznych konferencjach, a na początku lat. 90 XX wieku była wykładowczynią na *Hankuk University of Foreign Studies* w Korei Południowej. Brała udział i przedstawiała swoje dokonania naukowe na konferencjach oraz seminariach naukowych na uczelniach w Stanach Zjednoczonych i ówczesnej RFN. W publikacji zbiorowej *Cultural rights and wrongs: a collection of essays in commemoration of the 50th anniversary of the Universal Declaration of Human Rights* wydanej w 1998 roku przez UNESCO, znalazł się rozdział jej autorstwa zatytułowany *Casting the foundation for the implementation of cultural rights* (tł. *Tworzenie podstawy dla implementacji praw kulturowych*).

Warto w tym miejscu zaznaczyć, że zgodnie z art. 27 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, każdy człowiek ma prawo do swobodnego uczestniczenia w życiu kulturalnym społeczeństwa, do korzystania ze sztuki, do uczestniczenia w postępie nauki i korzystania z jego dobrodziejstw. Każdy ma również prawo do ochrony jego interesów moralnych i majątkowych wynikających z jakiegokolwiek twórczości naukowej, literackiej lub artystycznej, której jest autorem. Powyższe stwierdzenia są w skrócony sposób powtórzone i przeredagowane w Konstytucji RP z 1997 roku. Art. 73 stwierdza, że każdemu zapewnia się wolność twórczości artystycznej, badań naukowych oraz ogłaszania ich wyników, wolność nauczania, a także wolność korzystania z dóbr kultury.

Dla rzetelnego zaprezentowania sylwetki dr Nieć trzeba wskazać, że od marca 1973 do początku 1987 roku dr Nieć współpracowała (bezpłatnie) ze Służbą Bezpieczeństwa pod pseudonimem „Jurek”. W tym okresie, dokładniej w 1980 roku, brała udział w założeniu Solidarności na Uniwersytecie Jagiellońskim.

Dr Halina Nieć była współzałożycielką oraz wieloletnią kierowniczką Ośrodka Praw Człowieka Uniwersytetu Jagiellońskiego. Na początku działalności Ośrodka, wraz z Prof. Markiem Syche z Collegium Medicum, zajmowała się pracą nad badaniami dotyczącymi trwałego stanu

wegetatywnego (stanu koma). W 1997 roku była zaangażowana w tworzenie pierwszej w Polsce uniwersyteckiej poradni prawnej. Pełniła funkcję koordynatora sekcji praw człowieka, która głównie zajmowała się świadczeniem pomocy prawnej w zakresie nadania statusu uchodźcy czy legalizacji pobytu na terenie Rzeczypospolitej oraz składaniem skarg do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

Europejski Trybunał Praw Człowieka został powołany w 1959 roku w celu zapewnienia przestrzegania przez państwa zobowiązań wynikających z Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Rozpatruje on skargi międzypaństwowe i indywidualne. Polska uznała jurysdykcję Europejskiego Trybunału Praw Człowieka 1 maja 1993 roku, czyli niedługo przed powołaniem do życia uniwersyteckiej poradni prawnej. Składne skargi muszą spełniać liczne wymogi formalne – przede wszystkim przedmiotem skargi mają być prawa i swobody zagwarantowane w Konwencji i jej protokołach dodatkowych oraz musi nastąpić uprzednie wyczerpanie wszelkich dostępnych środków zaskarżenia na drodze krajowej. Należy pamiętać, że Europejską Konwencją Praw Człowieka objęte są wszystkie osoby pozostające pod jurysdykcją państw-stron tej konwencji. Obecnie warunkiem członkostwa w Radzie Europy jest stanie się stroną EKPC.

Status uchodźcy w prawie międzynarodowym uregulowany jest w Konwencji Genewskiej z 1951 r. dotyczącej statusu uchodźców i w Protokole Nowojorskim z 1967 r. O przyznanie statusu uchodźcy może ubiegać się osoba, która na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem z powodu swojej rasy, religii, narodowości, przynależności do określonej grupy społecznej lub z powodu przekonań politycznych przebywa poza granicami państwa, którego jest obywatelem, i nie może lub nie chce z powodu tych obaw korzystać z ochrony tego państwa, albo która nie ma żadnego obywatelstwa i znajdując się na skutek podobnych zdarzeń, poza państwem swojego dawnego stałego zamieszkania nie może lub nie chce z powodu tych obaw powrócić do tego państwa. W pierwotnej definicji znajdowały się dodatkowo ograniczenia terytorialne i czasowe, które zniósł wspomniany Protokół Nowojorski. Nie każda osoba niemogąca lub niechcąca korzystać z ochrony państwa obywatelstwa będzie spełniać powyższe przesłanki – najczęściej problemem będzie brak uzasadnionej obawy przed prześladowaniem, które powinno wynikać z działań lub zaniechań władz państwa. Obecnie dużą uwagę zwraca się na migrantów klimatycznych, którzy nie mają możliwości ubiegania się o status uchodźcy, a jednak nie są skutecznie chronieni przez państwo obywatelstwa przed efektami zmian klimatycznych (Tuvalu, Tokelau i Kiribati to przykłady wysp, które znajdują się tylko kilka metrów nad poziomem morza i grozi im całkowite zatonięcie w ciągu najbliższych dekad).

Poza publikacją własnych prac i badań, dr Nieć zajmowała się również pisanem opinii oraz ekspertyz dotyczących aktualnych kwestii związanych z prawem międzynarodowym dla Ministerstwa Spraw Zagranicznych czy UNESCO. Od roku 1993 była ekspertem polskiego komitetu ds. UNESCO, a w 2000 roku członkinią Rady ds. Praw Człowieka przy Ministrze

Spraw Zagranicznych. Dwa lata później została powołana przez Ministra Spraw Zagranicznych do składu Doradczego Komitetu Prawnego.

Z inicjatywy dr Nieć oraz jej studentów w 2002 roku powstała organizacja pozarządowa, znana wówczas jako Polski Ośrodek Praw Człowieka. Po swojej śmierci dr Nieć została mianowana na patronkę organizacji – obecnie znanej jako Centrum Pomocy Prawnej im. Haliny Nieć. Już od ponad 20 lat Centrum działa na rzecz ochrony praw człowieka, przede wszystkim świadcząc bezpłatną pomoc prawną osobom z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym i dyskryminacją.

BIBLIOGRAFIA

- Banach M., Szafrńska Z., *Nekrologi – Gwidon Rysiak 1935-1996*, Kraków 1997, <http://150.254.215.202/dlibra/docmetadata?id=8007&from=publication> [dostęp: 20.05.2024].
- Brzostowski T., *Paweł Włodkowiec*, Warszawa 1954.
- Centrum Pomocy Prawnej im. Haliny Nieć, materiały informacyjne, <https://www.pomocprawna.org/> [dostęp: 09.06.2024].
- Haczkewych A., *Teoria Prawa międzynarodowego Ehrlicha: ab initio*, [w:] P. Grzebyk, R. Tarnogórski (red.), *Siła prawa zamiast prawa siły: Ludwik Ehrlich i jego wkład w rozwój nauki prawa międzynarodowego oraz nauki o stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 2020.
- Jakubiak Ł., *Maciej Starzewski (1891-1944)*, [w:] A. Zięba (red.), *Jubileuszowa Księga Nauk Politycznych*, Kraków 2015.
- Jasudowicz T., *O genezie praw człowieka i ich ochrony*, „Toruński rocznik praw człowieka i pokoju” 1992, Zeszyt 1, Toruń 1993.
- Krzyżaniakowa J., Ochmański J., *Władysław II Jagiełło*, Wrocław – Warszawa – Kraków 2006.
- Kwiecień R., *Ludwik Ehrlich a nauka prawa międzynarodowego, czyli znaczenie metody w myśleniu prawniczym*, [w:] P. Grzebyk, R. Tarnogórski (red.), *Siła prawa zamiast prawa siły: Ludwik Ehrlich i jego wkład w rozwój nauki prawa międzynarodowego oraz nauki o stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 2020.
- Lankosz K., *Propter memoriam: dr Halina Nieć*, „Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego”, t. I, A.D. MMIII, Kraków 2003.
- Lankosz K., *Stanisław ze Skarbimierza (ok. 1360-1431)*, [w:] W. Uruszczak (red.), *Złota księga Wydziału Prawa i Administracji*, t. I: 1364 – 1780, Kraków 2014.
- Manteuffel T., *Historia powszechna. Średniowiecze*, Warszawa 1998.
- Mój ojciec, jakim go pamiętam...*, O Ludwiku Ehrlichu z Andrzejem Ehrlichem rozmawiają Patrycja Grzebyk i Rafał Tarnogórski, [w:] P. Grzebyk, R. Tarnogórski (red.), *Siła prawa zamiast prawa siły: Ludwik Ehrlich i jego wkład w rozwój nauki prawa międzynarodowego oraz nauki o stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 2020.
- Nahlik S., *Przesiane przez pamięć t. I: w rodzinnym gnieździe*, Kraków 1987
- Ożóg K., *Stanisław ze Skarbimierza – uczoney w służbie Królestwa Polskiego*, [w:] J. Smołucha, A. Waśko (red.), *Przeszłość jest czasem narodzin. Z dziejów Wiślicy i jej związków z Krakowem*, Kraków 2006.

Ożóg K., *Stanisław ze Skarbimierza*, [w:] S. Stelmach, W. Uruszczak (red.), *Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Kraków 2000.

Redzik A., *Ludwik Ehrlich (1889-1968) – zarys życiorysu*, [w:] P. Grzebyk, R. Tarnogórski (red.), *Siła prawa zamiast prawa siły: Ludwik Ehrlich i jego wkład w rozwój nauki prawa międzynarodowego oraz nauki o stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 2020.

Rocznik Akademii Umiejętności w Krakowie. Rok 1896/7, Kraków 1897,
<https://polona.pl/preview/37baa44a-75cf-41bf-82a0-13b7642f2b2b> [dostęp: 10.06.2024].

Sarnecki P., *Maciej Starzewski (1891–1944)*, [w:] J. Stelmach, W. Uruszczak (red.), *Złota księga Wydziału Prawa i Administracji*, Kraków 2000.

Sarnecki P., *Michał Cezary Rostworowski (1864-1940)*, [w:] J. Stelmach, W. Uruszczak (red.), *Złota księga Wydziału Prawa i Administracji*, Kraków 2000.

Skrzyniarz R., *Mowy uniwersyteckie Stanisława ze Skarbimierza źródłem wiedzy o uniwersytecie i wychowaniu młodzieży akademickiej na początku XV wieku w Krakowie*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 2018, t. 110.

Stanisław ze Skarbimierza (hasło), [w:] *Encyklopedia PWN*,
<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Stanislaw-ze-Skarbimierza;3978959.html> [dostęp: 23.05.2024].

Stanisław ze Skarbimierza / Stanislaus de Skarbimiria, *Mowy wybrane o mądrości / Sermones de sapientia selectae*, oprac. M. Korolko, Kraków 1997.

Stanisław ze Skarbimierza, *Kazanie o tym, że nad działania wojenne należy przedkładać mądrość*, [w:] Paweł Włodkowic, Stanisław ze Skarbimierza, Benedykt Hesse, Mateusz z Krakowa, *Prawo ludów i wojna sprawiedliwa*, red. M.A. Cichocki, A. Talarowski, Warszawa 2018.

Szczur S., *Historia Polski. Średniowiecze*, Kraków 2003.

Szlachta B., *Franciszek Ksawery Kasperek (1844–1903)*, [w:] A. Zięba (red.), *Jubileuszowa Księga Nauk Politycznych*, Kraków 2015.

Szlachta B., *Franciszek Ksawery Kasperek (1844–1903)*, [w:] S. Stelmach, W. Uruszczak (red.), *Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Kraków 2000.

Świeboda W., *Od tolerancji do pokojowej koegzystencji. Znaczenie doktryny prawnej Pawła Włodkowica względem innowierców*, „Perspektywy Kultury” 2023, t. 41, Kraków 2023.

Zawadzki R.M., *Stanisław ze Skarbimierza (Skarbirzski, Skarbimierczyk, ze Skalmierza)*, [w:] *Internetowy Polski Słownik Biograficzny*, <https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/stanislaw-ze-skarbimierza-ur-ok-1365-zm-1431-teolog-prawnik-rektor-uj> [dostęp: 23.05.2024].

Zientara B., *Historia powszechna. Średniowiecze*, Warszawa 2000.